

Témy

Veková kategória

15+

Veľkosť skupiny

do 25 osôb

Čas

120 MINÚT

24 Nie je teória ako teória

Témy: kritické myslenie,
digitálne občianstvo, mediálna gramotnosť

Veková kategória: 15+

Počet účastníkov: do 25 osôb

Trvanie aktivity: 120 minút

Metódy vzdelávania: skupinová práca, diskusia, reflexia

Ciele aktivity:

- určiť charakteristické znaky konšpiračných teórií,
- vysvetliť zvolený cieľ, cieľovú skupinu a kanál pre šírenie vytvorenej konšpiračnej teórie,
- porovnať rôzne konšpiračné teórie, hľadať podobnosti a odlišnosti,
- použiť typické prvky konšpiračných teórií pri tvorbe konšpiračnej teórie,
- vytvoriť konšpiračnú teóriu na základe historickej alebo aktuálnej udalosti,
- všímať si rôzne uhly pohľadu na určitú skutočnosť/jav, analyzovať vlastné pohnútky a myšlienkové pochody pri plnení určitej úlohy,
- pochopiť, ako vznikajú konšpiračné teórie a dezinformácie.

Materiál:

- flipchartové papiere, fixky, papiere, farebné papiere, postity (samolepiace lístočky), perá,
- technika na prehrávanie videa (počítač, projektor, zvuková technika atď.), pripojenie k internetu,
- vytlačená príloha: Prvky pre konšpiračnú teóriu,
- varianty: kartičky s témami, ktorým sa chceme venovať/ kartičky s názvami sociálnych sietí (kde by mal byť príspevok zverejnený).

Kľúčové slová: konšpiračná teória, konšpirácia, kritické myslenie, logické chyby, manipulácia

Priebeh aktivity:

1. Aktivitu začneme premietnutím krátkeho videa niektorej zo známych konšpiračných teórií, napríklad „Zem je plochá.“ (odkaz na videá je nižšie)

Videá „Zem je plochá“: National Geographic. *Flat Earth vs. Round Earth | Explorer*, Youtube.com [online]. Dostupné na: <<https://www.youtube.com/watch?v=06bvdFK3vVU>>

Interéz. *Ako by to vyzeralo, keby bola ZEM PLOCHÁ?*, Youtube.com [online]. Dostupné na: <<https://www.youtube.com/watch?v=FWWiOEFQeyY>>

2. Pokračujeme diskusiou o nasledujúcich otázkach:

- Aké techniky sa používajú vo videách na presvedčenie publika?
- S akými konšpiračnými teóriami ste sa stretli?
- Prečo podľa vás tieto teórie vznikajú?
- Aké sú charakteristické znaky konšpiračných teórií?

Lektor môže zapisovať odpovede na flipchartovú tabuľu a doplniť informácie, ktoré účastníci neuvedli: „*Ľudia sú náchylní uveriť konšpiračným teóriám, pretože bývajú ľahko zrozumiteľné, sú zaujímavé (vždy existuje aj alternatívne, zavádzajúce vysvetlenie toho, ako svet okolo nás funguje). Konšpiračné teórie vychádzajú z predpokladu, že náhody neexistujú, zdanie klame, všetko so všetkým súvisí, cieľom všetkého snaženia je moc. Ľudská myseľ hľadá kauzalitu za všetkým dianím aj tam, kde koncept príčinnosti (vzťahu príčiny a dôsledku) neexistuje alebo vedie k nesprávnym záverom (logickým chybám). Znakmi konšpiračných teórií sú: záhadnosť, zastretie zdrojov, plagiaty/falzifikáty, vnútorná rozpornosť, záplava údajov, neko-rektný výber faktov, zložité konštrukcie a pod.“*

3. Účastníkov vzdelávania rozdelíme do niekoľkých skupín po 4 až 5 členov a požiadame každú skupinu, aby spolupracovala na vytvorení vlastnej konšpiračnej teórie.

4. Do skupín rozdáme vytlačené prvky pre tvorbu konšpiračnej teórie (Príloha). Úlohou každej zo skupín je implementovať 2 – 3 prvky do svojho výstupu. Môžu si ich vybrať náhodne (žrebovaním), alebo cielene (z ponuky vyberú 2 – 3 prvky). Rovnako si môžu zvoliť aj tému a sociálnu sieť, kde by chceli prezentovať svoj príspevok (Youtube – video, Facebook – text/fotka, Instagram – obrázok/ príbeh, TikTok – krátke video atď.). Na vypracovanie úlohy majú skupiny 50 minút.

5. V prvej fáze skupinovej práce si účastníci zvolia tému, určia cieľovú skupinu a cieľ konšpiračnej teórie. Požiadame účastníkov, aby pri práci mysleli na to, že je potrebné zodpovedať nasledujúce otázky:

- Aká je východisková udalosť pre vašu konšpiračnú teóriu?
- Kto alebo ktorá skupina sa snaží využiť sprisahanie v niečí prospech?
- Čo je cieľom vašej konšpiračnej teórie?

Usmerníme účastníkov, aby sa nezameriavali na etnickú alebo náboženskú skupinu, ale skôr na sociálnu skupinu, aby sme sa vyhli akýmkoľvek citlivým stereotypom. Konšpiračná teória by mohla byť založená napríklad na profesijných kategóriách (poľnohospodári, učitelia), vekových skupinách (seniori, dospelávajúci) alebo dokonca nadprirodzených bytostiach (zvieratá, mimozemšťania, škriatkovia atď.).

6. Nasledne môžu skupiny začať pracovať na svojich teóriách. Inštrukcie postupne dopĺňame o jednotlivé kroky:

- Pripomenieme im, aby nezabudli **vymyslieť príbeh**. Pýtame sa ich, čo sa stane v priebehu deja.
- Ak má skupina sformulovaný základný nápad, začne **začleňovať prvky**, ktoré si vybrala. Konšpiračná teória môže obsahovať aj prvky, o ktorých sme rozprávali v úvodnej časti.
- Na základe cieľovej skupiny vyberú účastníci **spôsob, akým by predstavili** svoju konšpiračnú teóriu verejnosti (vyberú sociálnu sieť a formu – video, reportáž, fotografia, správa, obrázok a pod.)
- Po vytvorení príbehu si skupina premyslí, ako predstaví svoj výstup zvyšku skupiny. K dispozícii majú počítač/tablet, projektor, reproduktor. Môžu použiť aj vlastné pomôcky a ďalšie materiály

(flipchartové papiere, perá, fixky, farebné papiere, postity). Stanovíme maximálny čas na **prezentáciu** vytvorenej konšpiračnej teórie – 5 minút.

7. Každá skupina odprezentuje svoj výstup pred ostatnými účastníkmi. Otvoríme diskusiu o vytvorených konšpiračných teóriách. Účastníci môžu zhodnotiť výstupy, ktoré videli a pomenovať:

- Čo sa im páčilo/nepáčilo?
- Čo by vylepšili/zmenili?
- Akým dojmom na nich pôsobili konšpiračné teórie ostatných skupín?
- Ako by zhodnotili svoju vlastnú prácu?

8. Zhrnieme teoretické poznatky o dezinformáciách, konšpiračných teóriách, hoaxoch. Môžeme doplniť informáciu o rozdieloch medzi konšpiráciou a konšpiračnou teóriou. Teoretickým podkladom je slovník pojmov príručky (Ne)bezpečne v sieti. Vysvetlíme účastníkom, že cieľom aktivity nebolo naučiť sa vytvárať konšpiračné teórie a dezinformácie, ale poukázať na to, ako jednoducho a rýchlo je možné takéto správy vytvoriť. Nie sú potrebné žiadne fakty, a preto sa tak ľahko a rýchlo tvoria. Zároveň bolo cieľom poukázať na prvky, ktoré sa v konšpiračných teóriách môžu vyskytovať.

Záverečný rozbor:

- Ako ste sa počas aktivity cítili?
- Čo bolo pre vás najťažšie? Čo bolo pre vás najľahšie?
- Ako sa vám v skupine pracovalo?
- Čo ste si počas aktivity uvedomili?
- Aké prvky si môžeme všimnúť pri konšpiračných teóriách?
- Čo si z tejto aktivity odnášate?

Variácie aktivity:

- Aktivita nemusí byť smerovaná len na tvorbu konšpiračných teórií, ale napríklad aj na tvorbu hoaxov, zavádzajúcich informácií, *memes satira* a podobne.
- Účastníci môžu mať vopred preddefinované témy (napr. očkovanie, mimozemšťania, koronavírus, fantastické zvieratá, zrušenie maturitnej skúšky a iné).
- Rozšírením aktivity je zverejnenie konšpiračnej teórie. Účastníci si vyberú sociálnu sieť, pre ktorú príspevok vytvoria a zverejnia (Facebook – textový príspevok, Instagram – fotka, storka, Youtube – video, TikTok – krátke video). Táto možnosť je vhodná ako samostatná úloha pri viacfázovom vzdelávaní. Na ďalšom stretnutí môžeme diskutovať o reakciách verejnosti na zverejnené príspevky. Po ukončení vzdelávania poprosíme účastníkov, aby príspevky odstránili alebo uviedli informáciu o tom, že išlo o konšpiračnú teóriu vytvorenú v rámci vzdelávania a čo bolo cieľom zverejnenia.

Zdroj: *Déconstruire les théories du complot*. BePax, 2016. Dostupné na: <<http://www.bepax.org/files/files/OUTILS/bepax-deconstruire-les-theories-du-complot-fiches-pedagogiques.pdf>>

WIKIPEDIA. *Konšpiračná teória*. sk.wikipedia.org [online]. [cit. 2020-12-10]. Dostupné na: <https://sk.wikipedia.org/wiki/Konšpiračná_teória>

VASLIN N., THERER S. A kol. *liaisons – a toolkit for preventing violent extremism through youth information*. ERYICA, 2018. ISBN 978-2-9199519-7-0

PRÍLOHA

(rozstrihať)

Prvky pre tvorbu konšpiračnej teórie:

- použite rečnícke otázky,
- zvolte štruktúru príbehu: historický úvod a šokujúca informácia na záver,
- použite stereotypy,
- použite dramatickú hudbu, tmavé farby,
- použite šokujúce informácie,
- použite príhovor anonymného rozprávača,
- buďte agresívni vo vašom prejave a demonštrujte pozíciu autority,
- použite šokujúce fotografie,
- použite hlasový záznam a znepokojujúci tón,
- použite podmieňovací spôsob (napr. ukryli by, utopil by sa...).